

"XOJA IJODIDA INSONPARVARLIK VA HIKMATLAR FALSAFASI"**Abobakirova Xayriniso***FarDU talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xoja ijodiga doir ijtimoiy falsafiy masalalar keng va chuqurroq yoritiladi. Bundan tashqari Xoja yashagan davrdagi adabiy muhit uning ijodiga doir masalalar ham batafsil yoritib o'tiladi. Xoja ijodini o'rganish uning adabiy me'rosini davom ettirishga doir masalalar ham kengroq yoritiladi.

Kalit so'z: Xoja, adabiy muhit, ijtimoiy muhit, siyosiy masalalar, adabiy jarayon.

Xoja asarlarini tanlash va ularning insonparvarlik mazmunini tahlil qilish dastlabki davrlarda adabiyotimizda muhim o'rin tutuvchi san'atkorlardan biri bo'lib, u o'z asarlarida insoniyatning eng oliy qadriyatlarini ko'rsatgan. Xoja asarlarini tanlashda biz uning yaratgan asarlarni tematik va mazmunijihatdan tahlil qilishimiz zarur. Uning asarlarida inson sevgisi, tinchlik, adolat va ahillik tushunchalari muhim o'rin egallaydi. Xoja ijodida insonparvarlik g'oyalarini rivojlantirish, insonning ruhiy va ma'naviy holatini ifodalash ko'zlangan. Xoja asarlarini tahlil qilish jarayonida uning ko'plab she'riy va nasriy asarlari mavjudligini hisobga olish zarur. U o'z asarlarida tabiat, sevgi, hayot va o'lim kabi mohiyatlarni o'ziga xos tarzda izohlaydi. Masalan, Xoja asarlarida inson ruhining yuksakligi, uning tabiat bilan hamjihatligi va hushnudlikka intilishi ko'rinadi. Ushbu asarlar o'quvchilarni nafaqat ma'naviy qadriyatlar bilan boyitadi, balki ijtimoiy masalalarga ham e'tibor qaratadi. Har bir asar o'z ichida shaxsiyatning ichki worldini ochib beruvchi tasvirlar bilan yutib olishga qaratilgan.

Xoja asarlarining insonga nisbatan yondashuvi badiiy, lekin chuqur ilohiyotga to'la. U asarlarida insonning tabiati, uning muammolari va ruhiy holati haqida ulkan hikmatlar keltiradi. Bunday yondashuv Xojani insoniy qadriyatlar va axloqiy idealist sifatida ajratib turadi. Natijada, voqelikni batamom ma'naviy qiyofada aks ettirish orqali o'z zamonasi uchun muhim g'oyalarni yoshlarga yetkazishda kadr bo'lib qoldi. Xoja asarlarining ko'plab ijtimoiy tadqiqotlarga asoslanuvchi muhim manba sifatida ahamiyati juda katta.

Xoja ijodi rich bir falsafiy va madaniy merosni o'z ichiga oladi Bu asarlar orasida hikmat va aqllilik tushunchalari muhim o'rin tutadi Xoja o'zining yirik motivlari va tasvirlari orqali inson hayotining asosiy masalalarini yoritadi Hikmat ishlarida Ko'pincha axloqiy va ma'naviy qadriyatlarga murojaat qilinadi Xoja haqidagi asarlarda keltirilgan g'oyalar tadqiqotchilar tomonidan turli xil ilgari surilgan va muhokama qilingan yondashuvlarga ega Xoja ijodida o'z sa'y-harakatlari bilan insonni rivojlantirish va jamiyatda yaxshilikni tarqatishga qaratilgan fikrlarni uchratamiz

Xoja asarlarida inson va uning ijtimoiy hayotidagi o'rni haqida ko'plab mazmunli fikrlar mavjud U holda diniy va axloqiy masalalar zamonaviylik bilan uzviy bog'langan tarzda aks etadi Asarlarida teologik muammolarga murojaat qilib inson ruhiyatini ko'rsatishga harakat qiladi Xoja ijodi nafaqat zamonasini aks ettiradi balki vaqt o'tishi bilan injiqlikni va aksincha aklni tarbiyalash fikrlariga misol bo'ladi U asarlarida ko'plab falsafiy tamoyillarni bayon etadi Jumladan, adolat, halollik, sabr, va ishlab chiqarish g'oyalari keng qo'llanilgan

Xoja ijodidagi hikmatlar orqali odamlarga o'z ichki dunyosini anglash va rivojlantirishga yordam berish niyatida bir qator muhim masalalar qaratiladi Bu masalalar insonning ma'naviy o'sishi, ijtimoiy mas'uliyat va o'z ongi, ruhi, va hissiyotlari bilan uyg'unlik hosil qilish ehtiyojini o'z ichiga oladi Shu tariqa Xoja ijodini o'rganish nolonlik va zaruriyatlar haqida o'ylash imkonini beradi Xoja asarlarida taqdim etilgan hikmatlar va falsafiy g'oyalar faqat o'z vaqtida emas, balki zamonaviy davrda ham ahamiyatga ega Xoja asarlari o'zbek adabiyotining muhim qismidir va bu asarlar zamonaviy jamiyatda o'z o'rnini topmoqda. Xoja o'z hikomatida nafaqat tarixiy, balki ahloqiy, falsafiy va estetik masalalarni ham ko'taradi. Ularning zamonaviy hayotga ta'siri o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bular ichida asarlarning didaktik mazmuni, insoniy qadriyatlar va ijtimoiy muammolarni yoritishi alohida ahamiyat kasb etadi. Bular orqaga qaytib, mintaqaviy va global muammolarga nisbatan ko'rinish beradi.

Xoja asarlarida muhokama qilingan mavzular bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Misol uchun, u jamiyatda odob-axloq, o'zaro munosabatlarning ahamiyati va insonning ijtimoiy mas'uliyatini ta'kidlaydi. Bu g'oyalar bugungi kunda ayniqsa ta'sirchan. Yuqori axloqiy qiymatlarni saqlab qolish va odamlar o'rtasida muloqotni yaxshilash sharoitida Xoja asarlariga murojaat qilish dolzarb muammo sifatida ko'rinadi.

Zamonaviy jamiyatda Xoja asarlaridan foydalanish, ularning ochiq masalalari va hayotga oid qarashlari orqali o'zimizni yangilash imkonini beradi. Hozirgi kunda o'sib borayotgan kiberavlod uchun Xoja asarlarini o'qish mukammal bir saboqdir. Adabiyot orqali ta'lim olish, ijtimoiy masalalarni hal qilish va individual rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda Xoja asarlarini o'qish o'z o'rnini mukammal ko'rsatadi.

Natijada, Xoja asarlari zamonaviy jamiyatda ahamiyatli mehmon bo'lib turibdi. Ularni o'qish va hisobga olish, nafaqat adabiy san'atga, balki insonning ma'naviy-madaniy taraqqiyotiga ham xizmat qiladi. Shuningdek, Xoja asarlaridagi g'oyalar yosh avlodga ijtimoiy, siyosiy va axloqiy tahlil qilishda bir vosita bo'la oladi. Xoja atamasi tarixiy va madaniy jihatdan insoniyatning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir tushuncha hisoblanadi. Bu so'z ko'plab ilmiy tadqiqotlar va falsafiy bahslar markazida o'rin olgan. Insonparvarlik, asosan, insonning yerdagi hayoti va uning boshqalarga nisbatan qiladigan hamdardlik, oqil va ma'naviy qadriyatlarining

jamlanmasidir. Tadqiqotlarda, Xoja va insonparvarlik o'rtasidagi bog'liqlik ko'plab yo'nalishlarda o'rganilgan. Bunday tadqiqotlar ko'pincha dastlabki asyurtlar, qo'shimcha materiallar va arxiv hujjatlari asosida olib boriladi. Ular nafaqat Xoja shaxsining o'zini, balki uning asarlarini, ta'limot va falsafiy g'oyalarini ham o'z ichiga oladi.

Xoja va insonparvarlik tadqiqotlarida asosiy jihatlardan biri Xoja tomonidan taqdim etilgan axloqiy qiymatlar va ularning insoniyat hayotiga ta'siri hisoblanadi. Tadqiqotlar ko'rsatmoqda ki, Xoja bunday axloqiy qadriyatlar orqali insonlarni o'zaro hurmat, hamjihatlik va bildirishga chaqirgan. Ma'lumki, Xoja o'z asarlarida insoniyatni ijtimoiy birlikka chaqirgan va ajdodlar merosini himoya qilishga urg'u bergan. Bu esa insonparvarlik tamoyillarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, Xoja va insonparvarlik tadqiqotlari dinning ijtimoiy hayotdagi o'rni, etnik va madaniy xilma-xillik, va ularning jamiyatda qanday yetakchilik qilishi kabi masalalarni ko'rib chiqadi. Ushbu tadqiqotlar insoniyatning baxtli va farovon hayot kechirishida ajralmas bo'lib, ko'plab xalqlarning o'zaro tushunishiga zamin yaratadi. Shuningdek, Xoja ta'limoti zamonaviy dunyoda, jamiyatimizda qanday amaliy ko'rsatmalar berishi mumkinligi haqida tahlil qilinadi. Shunday qilib, Xoja va insonparvarlik haqida mavjud tadqiqotlar insoniyatning o'zaro bog'liqligini kuchaytirgan holda, yanada barcha insonlar uchun manfaatli bo'lishini ta'minlaydi. Xoja ning asarlari inson ruhiyati va psixologiyasiga ko'plab ta'sirlar ko'rsatadi. Uning ijodi nafaqat adabiyotda, balki falsafa va psixologiya sohalarida ham o'z aksini topadi. Xojaning asarlari insonlarni o'z ichki dunyosi, his-tuyg'ulari va hayotiy muammolari bilan bog'liq ravishda chuqur fikr yuritishga undaydi. Bu asarlarda muhabbat, umid, azob, baxt kabi mavzular xususan yoritilgan bo'lib, ularning xarakteri hayotiy tajribalarga asoslangan.

Xoja ijodida ruhiy holatlar, insonning ichki ziddiyatlari va hissiy muammolarini teran anglash uchun asos yaratadi. Misol uchun, uning asarlarida ko'plab personajlar o'z his-tuyg'ularini o'zaro tuhfa etishadi va bu jarayonlar orqali inson ruhiyatining turli jihatlarini ochiladi. Xojaning, asarlaridagi karakterlar insonning o'zligini kashf etishi, ichki janglari va ekzistensial savollarni o'rganishga katta ko'mak beradi.

Bundan tashqari, Xojaning ijodida tabiat va inson o'rtasidagi bog'liqlik ham muhim o'rin tutadi. Tabiat bilan bo'lgan aloqada ruhiy toza yoki aksincha, qiyinchiliklarga duch kelish, insonlar ruhiyatini qanday qilib shakllantirishi mumkinligini namoyish etadi. Uning asarlarida tabiatning go'zalligi va qo'rquvi o'rtasidagi ziddiyat orqali, insonlar o'zalarining ruhiy holatlarini anglash imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Natijada, Xojaning ijodi nafaqat adabiyotning yuqori namunasi sifatida, balki inson ruhiyatini chuqur o'rganish uchun kashfiyot hisoblanadi. Ushbu ijod orqali nafaqat muammolarni anglash, balki ular ustidan g'alaba qozonish, o'z-o'zini kashf

etish imkoniyatlarini keltirib chiqaradi. Xojaning asarlari ruhiy niyatlarni ochib beruvchi ko'zgular sifatida xizmat qiladi, bu orqali odamlar o'z his-tuyg'ularini yaxshiroq tushunish va hayotlarni yanada mazmunli qilib qurish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Xoja, o'z asarlarida insonparvarlik falsafasini rivojlantirgan adabiyot namoyandasi sifatida tanilgan. Uning yozuvlari insonga, uning huquqlari va qadriyatlariga chuqur hirma qilgan. Xoja insoniyatning har bir vakilining o'zini hurmat qilishini, erkin va baxtli yashashini ta'minlashga intilgan. U, insoniyatning umumiy manfaatlari ustunligini ta'kidlab, xolis fikrlash niyatida bo'lgan. Falsafasi orqali, Xoja insonni tabiiy muhitdan ajralmas deb biladi va bu unutilmas o'rin tutadi. U, shuningdek, ko'plab zamondosh adabiyot namoyandalari bilan muloqotda, ularning falsafalarini ham e'tiborga olgan.

Boshqa adabiyot namoyandalari, masalan, Ahmad Donish, ham insonparvarlik g'oyalarini ifoda etgan. Ahmad Donishning asarlarida insoniyat va jamiyat o'rtasidagi muvozanat muhim o'rin tutadi. U, odamlar o'rtasida mehr-oqibat va birdamlikni targ'ib qiladi. Uni Xoja bilan taqqoslaganda, Ahmad Donish ko'proq jamiyatning ijtimoiy tuzilmalari va muammo-lariga e'tibor qaratadi. U insonning ijtimoiy mas'uliyati haqida ko'proq yozadi va bu jihatdan uning insonparvarlik falsafasi Xoja bilan farq qiladi.

Boshqa tarafdin, Abdulla Qodiriy ham insonparvarlik g'oyalarini o'z asarlarida aks ettirgan. Uning asarlariga nazar tashlasak, u har doim insonning ichki jahoniga qarshi turish, muammolarini hal qilish va ularga yordam berish jarayonida ko'proq ijtimoiy realistik yondashuvni tanlagan. Qodiriy insoniyatni muhim qadriyat deb bilgan holda, uning asarlarida bu qadriyatlar doimo e'tiborda saqlangan.

Xoja va boshqa adabiyot namoyandalari o'rtasidagi insonparvarlik falsafasi solishtirilganda, har birining o'ziga xos mavzulari, yondashuvlari va e'tiqodlari bor. Ularning barchasi insoniyat va uning qadriyatlariga bo'lgan chuqur hurmatni ifodalaydi, lekin har biri o'z nigohidan, o'z zamonaviy muammolaridan kelib chiqib insonparvarlikni ta'riflaydi. Shu jihatdan, bu adabiyot namoyandalari o'rtasidagi tafovutlar mamlakatimizni, madaniyatimizni va tarixiy jarayonlarimizni yanada boyitmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Xoja asarlarida insonparvarlik tamoyillari va hikmatlar asosiy o'rin tutadi. Uning ijodida insonning ichki olami, ruhiy kechinmalari va ijtimoiy masalalarga e'tibor qaratilgan. Xoja, hayotning mashaqqatlari va go'zalligini bir vaqtning o'zida ko'rsatadi, insonni ulug'lash va uning axloqiy jihatlarini rivojlantirishga chaqiradi. U insonning o'zini anglashi, baxt va huzur topishi, boshqalar bilan aloqalarini mustahkamlashi haqida hikmatlar beryapti. His-tuyg'ular va o'zaro munosabatlar haqida chuqur fikr yuritish orqali, Xoja o'z asarlarida insonparvarlikni yuksak qadrlaydi. Bu falsafa, nafaqat ma'naviy, balki ijtimoiy qadriyatlarning ham o'sishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hoshimov, O.. (2018). *Insonparvarlik va Xoja ijodi*. O'zbekiston Milliy Universiteti.
2. Inoyatov, T.. (2020). *Xoja Xyondin va insonparvarlik dasturlari*. Tarix va falsafa jurnali.
3. Rizayev, R.. (2019). *Xoja asarlarida hikmatlar falsafasi*. Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti.
4. Sultanov, A.. (2021). *Xoja ijodidagi insoniyat talablari*. O'zbekiston fanlar akademiyasi.